

Witold Marcoń

Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie

Szkic do portretu księdza Emanuela Grima

Ksiądz Emanuel Grim nie tylko nie doczekał się jeszcze biografii, lecz do tej pory napisano o nim zaledwie kilka małych artykułów. Nieliczne informacje w prasie lokalnej były tylko próbą przypomnienia najważniejszych wydarzeń z życia księdza prałata. Sama zaś postać zajmuje miejsce szczególne wśród mieszkańców. Ks. Emanuel Grim był symbolem patriotyzmu i pracowitości. Wychowany w środowisku górniczej Karwiny, po ukończeniu 6-letniej szkoły ludowej, podjął naukę w Polskim Gimnazjum Macierzy Szkolnej w Cieszynie. Po zdaniu matury studiował teologię w seminarium duchownym w Widnawie. W 1908 r. został wyświęcony na kapłana. W okresie dwudziestolecia międzywojennego jako proboszcz w Istebnej, brał czynny udział w życiu politycznym Górnego Śląska i Śląska Cieszyńskiego. Utrzymywał kontakty z prezydentem RP Ignacym Mościckim i swoim przyjacielem wojewodą śląskim Michałem Grażyńskim. Lata okupacji spędził na Podhalu. W 1945 r. wrócił do Istebnej. Jako ksiądz patriota występuje w roli mediatora pomiędzy kościołem a państwem. Ks. E. Grim zmarł w Istebnej w 1950 r. Przyczyną podjęcia tematu niniejszych rozważań był brak opracowania biografii tego kapłana i działacza społecznego.

Pochodzenie i młodość

Emanuel Grim urodził się dnia 1 stycznia 1883 r. w Karwinie jako syn Józefa Grima i Weroniki z domu Wodzik¹. W dniu 16 stycznia 1883 r. został ochrzczony w kościele w miejscu zamieszkania. Rodzicami chrzestnymi byli Franciszek i Margareta Mich-

¹ J. Golec, S. Bojda, *Słownik biograficzny Ziemi Cieszyńskiej*, t. I, Cieszyn 1993, s.112; *Słownik biograficzny katolickiego duchowieństwa śląskiego XIX i XX wieku*, red. M. Pater, Katowice 1996, s. 121.

nik. Emanuel Grim wychowywał się w ubogiej rodzinie górniczej. Wraz z rodzeństwem i rodzicami mieszkał w dzielnicy Solec, mieszczącej się w górniczej części Karwiny. Ojciec Emanuela, Józef Grim zginął w katastrofie górniczej². Katastrofa ta wydarzyła się w Karwinie w 1894 r. i pochłonęła 235 ofiar. Była to wielka tragedia dla mieszkańców Karwiny. Emanuel Grim miał wtedy zaledwie jedenaście lat. Od tej pory wychowywanie dzieci spadło na barki matki. Ogromną pomocą w wychowywaniu Emanuela Grima służyli Weronice Grim, wdowie po tragicznie zmarłym Józefie, jego bracia Antoni i Wincenty Grimowie. Swoją młodość Emanuel Grim spędził w Zagłębiu Karwińskim na Zaolziu pod zaborem austriackim. W Karwinie młody Emanuel Grim uczęszczał do 6-letniej szkoły ludowej, którą ukończył w 1896 r.³ To właśnie w tym górniczym środowisku wyrastał Emanuel Grim. Tu kształtowały się jego zainteresowania, tu drogą własnych doświadczeń tworzył własne ideały. Wykształcenie średnie zdobywał w Gimnazjum Macierzy Szkolnej w Cieszynie w latach 1896–1904. Tutaj znaczny wpływ wywarli na jego osobowość pedagodzy: historyk literatury Piotr Parylak, filolog Józef Winkowski i historyk Franciszek Popiołek. Emanuel Grim wychowywany był przez swoją matkę w duchu polskim. Przeglądając jego świadectwa szkolne, można stwierdzić, że uczniem był średnim. Bardzo dobre miał wyniki, tylko z lekcji religii u ks. Józefa Londzina. Nauka w gimnazjum cieszyńskim, to nie tylko dla Grima twarde zdobywanie wiedzy. To czas początków jego działalności społeczno-politycznej. W 1904 r. Emanuel Grim zdał egzamin dojrzałości w Cieszynie. Był to drugi rocznik maturzystów, którzy wyszli z murów pierwszej polskiej szkoły średniej na Śląsku Cieszyńskim. W klasie było ich dziewiętnastu, z czego większość pochodziła z Zaolzia⁴.

Studia teologiczne

Emanuel Grim, kończąc gimnazjum w Cieszynie w 1904 r. sta-

² A. Halska, *Polak z Polaków*, „Głos Ziemi Cieszyńskiej”, nr 33 z dnia 19 VII 1983 r., s. 5.

³ *Kim był Emanuel Grim?*, „Głos Ziemi Cieszyńskiej”, nr 17 z 23 IV 1974 r., s. 4.

⁴ M. Kocych-Imielska, „Jęgomosć” z *Istebnej*, „Kalendarz Beskidzki” 1983, s. 97.

nał w obliczu nowych problemów. Do końca nie wiadomo było czy podejmie studia. Główną przeszkodą były trudności finansowe. Aby temu zapobiec czescy prominenci Karwiny, chcąc zyskać sobie na przyszłość Grima, złożyli mu propozycję sfinansowania studiów inżynierskich. Lecz jednak Emanuel Grim pod wpływem matki postanawia studiować teologię⁵. Teologię Emanuel Grim studiował w Seminarium w Widnawie i częściowo we Wrocławiu w latach 1904–1908. W Widnawie był organizatorem Biblioteki Teologów Polskich. Wraz z swoimi kolegami założył koło Teologów Polskich, pełniąc przez dwa lata funkcję prezesa koła. Należał również do Stowarzyszenia Akademików ze Śląska Cieszyńskiego „Znicz”, jako członek zarządu przez dwa lata. W okresie studiów żywo uczestniczył w życiu studenckim. Seminarium duchowne w Widnawie (część zachodnia Śląska Austriackiego), powstało z inicjatywy ks. Jerzego Koppa. Seminarium to zostało otwarte dla studentów ze Śląska Cieszyńskiego, którzy dotychczas kształcili się w Ołomuńcu⁶. W 1908 r. Emanuel Grim skończył studia teologiczne i został dnia 22 lipca 1908 r. wyświęcony na kapłana we Wrocławiu⁷.

Początki pracy duszpasterskiej

Pierwszą placówką, do której został wydelegowany młody prefekt Emanuel Grim była miejscowość Rychwałd. Grim pełnił tam obowiązki wikarego i katechety w latach 1908–1909. Był to bardzo krótki okres czasu spowodowany zatargiem pomiędzy młodym księdzem a Czechami. Brak sympatii Czechów, czy też ich aprobaty było przyczyną wydelegowania go do nowej placówki⁸. Po opuszczeniu Rychwałdu Grim został wikarym w Zebrzydowicach i Jabłonkowie. Zaś w 1911 r. został katechetą w swoim macierzystym gimnazjum w Cieszynie. Tam ks. Emanuel Grim uczył religii

⁵ J. Marekwica, *Polak z Niemca i Czeszki*, „Głos Ziemi Cieszyńskiej”, nr 31 z 26 VIII 1983 r., s. 4.

⁶ F. Popiołek, *Studia z dziejów Śląska Cieszyńskiego*, Katowice 1958, s. 23.

⁷ M. Kocych-Imielska, op. cit., s. 97.

⁸ *Kim...*, s. 4.

w latach 1911–1913⁹. Praca w gimnazjum w Cieszynie stała się okazją do spotkań ze swoimi dawnymi pedagogami. Toteż w gimnazjum Grim blisko współpracował ze swoim dawnym profesorem z historii F. Popiołkiem. Tutaj ks. E. Grim wraz z F. Popiołkiem stanął w obronie młodego ucznia, późniejszego wydawcę i drukarza Jana Kuglina z Bogumina, który za swoje radykalne poglądy był atakowany przez grono pedagogiczne gimnazjum. Jan Kuglin uczeń Grima należał do tej samej organizacji „Promień”, do której należał ks. pochodzący z Karwiny w czasach nauki w gimnazjum. Kuglin żywo uczestniczył w życiu społeczno-politycznym. Rewizja w jego domu wykazała, iż zajmował się kolportażem wśród młodzieży gimnazjalnej, zeszytów czasopisma Promień. Na konferencji nauczycielskiej, zdecydowano, że Jan Kuglin zostanie wydany z szóstej klasy gimnazjum. Spośród ówczesnego grona pedagogicznego w gimnazjum w obronie młodego gimnazjalisty stanęli Franciszek Popiołek i ks. Emanuel Grim. Obaj obrońcy ponieśli za swoje poglądy odpowiednie konsekwencje. Franciszek Popiołek utracił możliwość kandydowania na stanowisko dyrektora gimnazjum, a ks. Emanuel Grim został wydelegowany na wikariat do Brennej. W Brennej jako wikary ks. Grim przebywał przez krótki czas. Gdyż już w 1913 r. został proboszczem w Górkach Wielkich. Probostwo to prowadził w latach 1913–1917. W 1917 r. został proboszczem w parafii pod wezwaniem Dobrego Pasterza w Istebnej po śmierci ks. Piotra Moronia. Godnym następcą został ks. Emanuel Grim. Zadbał o rozwój parafii i wioski. Ksiądz Emanuel Grim przybył do Istebnej w dniu 1 sierpnia 1917 r. Podjął się restauracji kościoła. Najbardziej trwałym elementem restauracji były freski – malowidła na sklepieniach kościoła oraz na bocznych ścianach przy ołtarzu. Freski wykonane w absydzie prezbiterium przedstawiały obraz Chrystusa Króla i Matki Boskiej, trzymającej polskie godło z orłem w koronie. Wśród adorujących Chrystusa umieszczono postacie dostojników kościelnych – biskupa Stanisława Adamskiego oraz polityków: prezydenta Drugiej Rzeczypospolitej Ignacego Mościckiego i wojewodę śląskiego Michała Grażyńskiego. Restauracja kościoła przeprowadzona z inicjatywy

⁹ Ibidem.

ks. E. Grima w latach 1928–1929 przez miejscowych artystów była niezbędna. Istebniański proboszcz, podejmując się remontu, musiał spotkać się z wieloma problemami. Ale podjęta przez niego słuszna inicjatywa ma obecnie trwałe odzwierciedlenie w obecnym wizerunku kościoła.

Działalność duszpasterska

W pierwszych miesiącach pobytu w nowej placówce ks. E. Grim z wielkim zapałem przystąpił do wypełniania powierzonych mu obowiązków. Wydarzenia na Śląsku Cieszyńskim w latach 1919–1920 spowodowały, że parafia istebniańska administracyjnie zmieniła granice. Została odcięta od parafii Herczawa (przysiółek Jaworzynki, sąsiedniej wioski należącej do kościoła w Istebnej). Dwanaście gospodarstw Herczawy po podziale Śląska Cieszyńskiego w Spa w 1920 r. przypadło Czechom. Z powodu małej liczby katolików w Czechach mieszkańcy Herczawy zostali pozbawieni duszpasterza. Ks. E. Grim, chcąc spełniać posługę kapłańską wobec mieszkańców Herczawy interweniował w ich sprawie w Generalnym Wikariacie w Cieszynie, niestety z miernym skutkiem. Ks. Grim dbał o wyposażenie kościoła istebniańskiego w niezbędne akcesoria liturgiczne potrzebne przy uroczystościach kościelnych. Jako duszpasterz żywo uczestniczył w najważniejszych wydarzeniach w okolicy. Został wybrany na radnego gminy Istebna w latach 1919–1926. Podczas sesji rady gminy często zabiegał o ważne decyzje dla parafii. Udało mu się w 1922 r. rozwiązać problem parceli potrzebnej pod cmentarz. Parafia zakupiła wówczas od gminy dwie parcele na ten cel¹⁰. W latach 1926–1933 ks. E. Grim ponownie został radnym gminy Istebna. W czasie tej kadencji kandydował na wójta gminy. W dniu 27 grudnia 1926 r. odbyły się wybory nowych władz. Kontrkandydatem ks. Grima na stanowisko wójta był Jan Proboszcz. Podczas tajnego głosowania kandydaci otrzymali równą ilość głosów – po 9 każdy z nich. Z dalszej rywalizacji ks. Grim zrezygnował. Sprawa wyboru wójta rozegrała się między Janem Sikorą a Janem Proboszczem i rozstrzygnięta została na ko-

¹⁰ Archiwum Państwowe w Cieszynie, Akta Gminy Istebna (1919–1926), sygn. 1.

rzyść tego drugiego¹¹. W październiku 1931 r. otrzymał nominację prałacką z rąk biskupa Stanisława Adamskiego. W kwietniu 1935 r. ks. E. Grim opuścił parafię w Istebnej i otrzymał prezencję na probostwie w Skoczowie. Nowym administratorem parafii w Istebnej został dotychczasowy prefekt ks. Tomasz Manzer. Nowy gospodarz ks. T. Manzer borykał się z wieloma problemami. Po niespełna dwutygodniowej nieobecności ks. Grima ks. Manzer zwracał się do dziekana goleszowskiego ks. Józefa Buryana z prośbą o pomoc. Ks. Tomasz Manzer tłumaczył, że miał nawał pracy duszpasterskiej i kancelaryjnej. Interwencja została wysłuchana i dekretem kurii biskupiej w Katowicach mianowano ks. Augustyna Zajacę nowym administratorem parafii w Istebnej. Tymczasem przebywający w Skoczowie ks. E. Grim nie mógł przyzwycząić się do nowego miejsca. Poważnie chorował na płuca i popadł w depresję. Kurował się na przełomie czerwca i lipca 1936 r. w Gdyni. Kuria biskupia ogłosiła konkurs na objęcie parafii w Istebnej latem 1936 r. Zgłosiło się dwóch kandydatów; dotychczasowy administrator ks. Augustyn Zajac i ks. Emanuel Grim. Dzięki interwencji wojewody śląskiego Michała Grażyńskiego kuria biskupia dekretem dekretem mianowała na początku 1937 r. proboszczem parafii w Istebnej ks. Grima. Powrócił na swoją ukochaną placówkę, w miejsce, gdzie miał dogodne warunki do kuracji płuc. Okres okupacji ks. Grim spędził na Podhalu. W 1945 r. powrócił do Istebnej. Tam spotkał go ogromny nawał pracy. W następnych latach, aż do momentu śmierci w październiku 1950 r. ks. Emanuel Grim starał się godnie wypełniać swoje powinności.

Działalność społeczno-polityczna na Śląsku

Pierwsza wojna światowa dobiegała jesienią 1918 r. i rodziła się nadzieja na odbudowę państwa polskiego. Śląsk Cieszyński po wielowiekowej nieobecności miał znaleźć się wkrótce w granicach Drugiej Rzeczypospolitej. Nadzieja na odrodzenie Polski wśród górali istebniańskich rodziła się z dnia na dzień¹². Kiedy

¹¹ Archiwum Państwowe w Cieszynie, Akta Gminy Istebna (1926–1933), sygn. 2.

¹² E. Grim, *Przełomowe chwile w zakątku istebniańskim*, „Śląska Brygada” nr 21 z 28 VII 1935 r., s. 2–3.

rozpad monarchii habsburskiej stawał się faktem w dniu 10 października 1918 r. posłowie Koła Polskiego w Wiedniu na spotkaniu w Krakowie postanowili utworzyć komitety obywatelskie na terenie Galicji w celu przejęcia lokalnej administracji z rąk urzędników austriackich. Obecni na spotkaniu: Tadeusz Reger i ks. Józef Londzin wyrazili zgodę na przeprowadzenie podobnej akcji na Śląsku Cieszyńskim. W dniu 12 października 1918 r. powołano Komitet Międzypartyjny składający się z przedstawicieli najważniejszych ugrupowań politycznych takich jak: Związek Śląskich Katolików, Polskie Zjednoczenie Narodowe, Polska Partia Socjalistyczna. W dniu 19 października 1918 r. komitet przybrał nazwę Rada Narodowa dla Księstwa Cieszyńskiego. Na jej czele stanęli ks. Józef Londzin, Jan Michejda, Tadeusz Reger. Dnia 27 października 1918 r. Rada Narodowa zorganizowała na rynku w Cieszynie wiec, w którym brało 40 tysięcy uczestników opowiadających się za przyłączeniem do Polski¹³. W wiecu uczestniczyli także mieszkańcy Istebnej oraz okolicznych wiosek: Jaworzynki i Koniakowa, aby wyrazić swoje poparcie dla wiecu i przynależności do Polski. Wkrótce Rada Narodowa wydała odezwę proklamującą przyłączenie Księstwa Cieszyńskiego do Polsk, kontrolując trzy powiaty: bielski, cieszyński i frysztacki. Powstały w Ostrawie czeski Zemsky Narodni Vybor pro Slezko kontrolował obszary zamieszkałe przez ludność czeską. Porozumienie z dnia 5 listopada 1918 r. pomiędzy lokalnymi władzami rozgraniczyło sporne tereny według zasady etnicznej. Rząd Polski podział akceptował, natomiast Czeši przygotowywali się do zajęcia kontrolowanych przez polską Radę Narodową. Dnia 23 stycznia 1919 r., łamiąc porozumienie graniczne, wojska czeskie wkroczyły na Śląsk Cieszyński. Mając przed sobą słabo zorganizowaną obronę żołnierzy polskich, Czeši skutecznie posuwali się w kierunku Cieszyna. Wojska polskie dowodzone przez Franciszka Latinika, cofając się, opuszczały Cieszyn, by pod Skoczowem stoczyć decydującą bitwę w dniach 28–30 stycznia 1919 r., zakończoną zawieszeniem broni. Problem został rozwiązany tymczasowo. W dniu 3 lutego 1919 r. w Pary-

¹³ K. Nowak, *Dzieje Śląska Cieszyńskiego po 1918 roku*, [w:] *Śląsk Cieszyński. Zarys dziejów*, Cieszyn 1998, s. 107.

żu Roman Dmowski i Edward Benesz podpisali ugodę, w której północna część odcinka kolei koszycko-bogumińskiej przypadła Czechom. Specjalna komisja miała przygotować raport dla konferencji pokojowej o spornym terenie. Kwestią cieszyńską w Wersalu zajmowała się komisja Julesa Cambona. Parafia istebniańska ks. E. Grima leżąca blisko granicy z Czechami była szczególnie zagrożona. Zbliżały się wybory do Sejmu Ustawodawczego. W dniu 26 stycznia 1919 r. pierwszy raz w wolnej ojczyźnie mieszkańcy Istebnej i okolicznych wiosek spełniali swoje powinności wyborcze pod salwami strzałów najeźdźców czeskich. Górale istebniańscy wszystkie głosy oddali na listę Rady Narodowej. Wojsko czeskie usiłowało zająć bez powodzenia Istebną i aresztować proboszcza Grima. Mocarstwa zachodnie zdecydowały, że na Śląsku Cieszyńskim miał być przeprowadzony plebiscyt. Decyzją o jego przeprowadzeniu Rada Najwyższa Konferencji Pokojowej zatwierdziła ostatecznie dnia 27 września 1919 r. W wyniku tego w styczniu 1920 r. przybyła do Cieszyna Międzysojusznicza Komisja Plebiscytowa na czele z Francuzem hr. Gustavem de Mannevillem. Komisja przejęła władzę polityczną na spornym obszarze, odsuwając tym samym od wpływów członków Rady Narodowej. Rozpoczęła się kampania plebiscytowa¹⁴. W gorących dniach plebiscytowych w kwietniu 1920 r. przybył do Istebnej dowódca wojsk polskich z czasów wojny polsko-czeskiej gen. F. Latinik. Jako przedstawiciel rządu polskiego przy koalicyjnej komisji w Cieszynie został uroczystie powitany przez ks. E. Grima. Latinik spotkał się z parafianami istebniańskimi i przedstawił zebranym obraz stosunków bieżących na Śląsku Cieszyńskim oraz zachęcał do wytrwania i skutecznego przeprowadzenia plebiscytu. Pobyt ten z pewnością zaowocował czynnym uczestnictwem miejscowej ludności w wiecach w Cieszynie oraz w Jabłonkowie¹⁵. Wystąpienia górali przy poparciu ks. Grima były wówczas manifestacją polskości. Silny patriotyzm zakorzeniony w sercach parafian ks. Grima nie wystarczył, aby cały Śląsk Cieszyński znalazł w granicach Polski. Ostateczna decyzja, co do granicy Śląska Cieszyńskiego została

¹⁴ Ibidem, s. 109.

¹⁵ Archiwum Państwowe w Cieszynie, Akta Gminy Istebna (1919–1926), sygn. 1.

podjęta w dniu 28 lipca 1920 r. przez Radę Ambasadorów w Spa. Granica polsko-czechosłowacka przebiegała na rzece Olzie¹⁶. Polska utraciła najważniejsze ośrodki przemysłowe na Zaolziu , a rodzinna Karwina ks. E. Grima znalazła się w państwie czechosłowackim. Przynależność części Śląska Cieszyńskiego do Polski została rozstrzygnięta. Tymczasem na Górnym Śląsku pojawił się problem przynależności tej ziemi do Drugiej Rzeczypospolitej. Podobnie jak Śląsk Cieszyński ziemie te znajdowały się pod okupacją. Była to okupacja niemiecka. Konferencja pokojowa w 1919 r. w Paryżu wobec niesprzyjającego Polsce stanowiska Wielkiej Brytanii , podjęła decyzję o przeprowadzeniu plebiscytu. Plebiscyt ten miał się odbyć pod kontrolą władz sojuszniczych. Terror władz niemieckich i antypolskie wystąpienia oraz więzienie działaczy narodowych spowodowały, że ludność okoliczna postanowiła wystąpić przeciwko Niemcom. Z 16/17 sierpnia 1919 r. członkowie Polskiej Organizacji Wojskowej oraz powiatów pszczyńskiego i rybnickiego podjęli walkę. Rozpoczęło się pierwsze powstanie śląskie, na czele którego stanął Alfons Zgrzebniok. Po początkowych sukcesach opór powstańców osłabł. Dnia 24 sierpnia 1919 r. Alfons Zgrzebniok wydał rozkaz zaprzestania walk. Mimo niepowodzenia był to poważny sukces propagandowy. Zwrócił on uwagę europejskiej opinii na sytuację na Górnym Śląsku. Ratyfikacja traktatu wersalskiego w styczniu 1920 r. spowodowała, że wszedł w życie przepis o przeprowadzeniu plebiscytu na Górnym Śląsku. W dniu 10 lutego 1920 r. przybyła do Opola Międzysojusznicza Komisja Rządząca i Plebiscytowa. Przejęła władzę na spornym obszarze¹⁷. Po przybyciu tej komisji oczekiwano na przeprowadzenie plebiscytu. Na czele Polskiego Komisariatu Plebiscytowego z siedzibą w hotelu Lomnitz w Bytomiu stanął Wojciech Korfanty. Ostra kampania plebiscytowa i wzrost aktywności bojówek niemieckich spowodowały, że w dniach 17–18 sierpnia 1920 r. doszło do ostrych starć w Katowicach. W nocy z 19/20 sierpnia 1920 r. rozpoczęło się drugie powstanie śląskie. Dowódcą ponow-

¹⁶ K. Nowak, op. cit., s.109.

¹⁷ J. Przewłocki, *Plebiscyt i powstania śląskie*, Katowice 1986, s. 7–10.

nie został Alfons Zgrzebniok. Działania bojowe koncentrowały się we wschodniej części obszaru plebiscytowego. Do 22–23 sierpnia 1920 r. przejęta została praktycznie cała kontrola nad powiatami objętymi walkami. Niemcy opuszczali w popłochu wschodnie obszary Górnego Śląska. Dnia 25 sierpnia 1920 r. drugie powstanie śląskie zostało zakończone pełnym sukcesem militarnym i politycznym. Stworzyło ono niewątpliwie dogodniejsze warunki dla przeprowadzenia przez stronę polską kampanii plebiscytowej¹⁸. Plebiscyt na Górnym Śląsku przeprowadzono dnia 20 marca 1921 r. Wschodnie powiaty obszaru plebiscytowego oraz okręg przemysłowy opowiedziały się za powrotem do Polski. Mimo to decyzja Anglików i Włochów była niekorzystna dla Polski. Postanowiono, że Polsce należą się dwa powiaty: rybnicki i pszczyński oraz skrawki powiatu katowickiego. Propozycja ta, niezgodna z wynikami głosowania spowodowała wybuch trzeciego powstania śląskiego z 2/3 maja 1921 r. Powstanie trwało do lipca 1921 r. i zapobiegło niesprawiedliwemu podziałowi terenu plebiscytowego. Mimo walk mocarstwa zachodnie musiały pójść na kompromis w sprawie podziału okręgu przemysłowego¹⁹. Faktem jest, że istebniański proboszcz wobec powstań śląskich nie pozostał obojętnym. Swoje duchowe poparcie dla tej sprawy ks. E. Grim zawarł w wierszu *Do Śląskich Bojowników*. Okazał się w nim niemal powstańcem walczącym piórem²⁰.

W województwie śląskim w okresie międzywojennym

Województwo śląskie w dwudziestoleciu międzywojennym składało się z dwóch części: cieszyńskiej i górnośląskiej. Okres dwudziestolecia międzywojennego był czasem, gdy ksiądz prałat Emanuel Grim wykazywał się wielką aktywnością duszpasterską, literacką, polityczną i społeczną. Ks. E. Grim był od 1917 r. proboszczem parafii w Istebnej, która stała się jego wielką miłością życia. Działał w Związku Śląskich Katolików, organizacji

¹⁸ Ibidem, s. 10–13.

¹⁹ Ibidem, s. 13–16.

²⁰ E. Grim, *Znad źródeł Olzy*, t. I, Cieszyn 1935, s. 99–100.

katolicko-narodowej powołanej w 1883 r. na ziemi cieszyńskiej²¹. Po śmierci ks. Józefa Londzina w 1929 r. został ks. E. Grim prezesem tej organizacji. Związek Śląskich Katolików był organizacją o podłożu religijnym i politycznym ludności katolickiej Śląska Cieszyńskiego. Po utworzeniu województwa śląskiego odbyły się we wrześniu 1922 r. wybory do jednoizbowego regionalnego powstałego na bazie autonomii śląskiej. Szanując odrębności śląskie, będące rezultatem wielowiekowej przynależności do obcej strefy wpływów, Sejm Ustawodawczy RP z dnia 15 lipca 1920 r. uchwalił pierwszą w niepodległej Polsce ustawę konstytucyjną zawierającą statut organiczny województwa śląskiego²². Duchowny ten stał na gruncie poszanowania autonomii śląskiej. Ks. E. Grim akceptował specyfikę ustrojową autonomicznego organizmu składającego się z dwóch części: cieszyńskiej i górnośląskiej. Specyfika ta polegała na jego szczególnym statusie prawnym. Ks. Grim dostrzegał wartość autonomii śląskiej dla mieszkańców tej jednostki terytorialnej. Wtedy realizowano wiele inwestycji. Budowano dużo dróg, linii kolejowych i pensjonatów oraz sanatoriów w miejscowościach górskich Śląska Cieszyńskiego. W autonomicznym Sejmie Śląskim pierwszej kadencji zasiadało dwóch posłów wywodzących się ze Związku Śląskich Katolików: ks. Eugeniusz Brzuska i Karol Palarczyk. Związek ten rozpoczął współpracę z Chrześcijańskim Zjednoczeniem Ludowym. Po przyłączeniu się w 1923 r. Chrześcijańskiego Zjednoczenia Ludowego do ogólnopolskiej Chrześcijańskiej Demokracji na zjeździe w lutym 1923 r. uchwalono likwidację Związku Śląskich Katolików jako organizacji politycznej i połączenie z Chrześcijańską Demokracją, ugrupowaniem ideowo pokrewnym. Równocześnie podjęto dodatkową uchwałę, aby Związek Śląskich Katolików ze względu na tradycje utrzymywać jako organizację religijną, niepolityczną. Przystąpiono do tworzenia kół Chrześcijańskiej Demokracji względnie przemiany kół Związku Śląskich Katolików na koła Chrześcijańskiej Demokracji

²¹ Idem, *Rzut oka na pięćdziesięciolecie polsko-katolickiej organizacji politycznej ziemi cieszyńskiej Związku Śląskich Katolików*, Cieszyn 1934.

²² „Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej” 1920, nr 73, poz.497; W. Marcoń, *Autonomia śląska 1922–1939 (wybrane zagadnienia)*, Toruń 2009.

oraz pracy organizacyjnej. Na przeszkodzie stanęły wypadki majowe w 1926 r. Zastój trwał do 1927 r. Zaczęły pojawiać się głosy za wskrzeszeniem Związku Śląskich Katolików i rozwiązaniem stosunków z Chrześcijańską Demokracją pod kierownictwem Wojciecha Korfantego. Ks. E. Grim był zwolennikiem współpracy z sanacyjnym wojewodą śląskim Michałem Grażyńskim. W maju 1929 r. na zjeździe w Cieszynie uznano Związek Śląskich Katolików jako niezależną organizację polityczną. Przystąpiono do opracowania statutu, który zatwierdzono w maju 1930 r. Związek Śląskich Katolików miał pozostać samodzielną organizacją polityczną, tylko w ważnych kwestiach łączyć się mógł z ideowo pokrewnymi stronnictwami. Na początku 1930 r. ks. E. Grim podjął decyzję o rozszerzeniu działalności tego związku w górnośląskiej części województwa. Związał się ze śląską sanacją²³. Ks. Grim wchodził w skład prezydium sanacyjnego Narodowego Chrześcijańskiego Zjednoczenia Pracy. Ugrupowanie to funkcjonowało w województwie śląskim w latach 1928–1937. Ks. E. Grim był prezesem albo wiceprezesem tego stronnictwa. Dążył do scalenia Związku Śląskich Katolików z Narodowo Chrześcijańskim Zjednoczeniem Pracy. Na zjeździe Związku Śląskich Katolików w październiku 1936 r. uchwalono ponowne wyodrębnienie się tego związku jako samodzielnej organizacji akceptującej prorządowy jego charakter i deklarując łączenie się z Narodowo Chrześcijańskim Zjednoczeniem Pracy w ważnych politycznych decyzjach. Pod koniec lutego 1937 r. Związek Śląskich Katolików zgłosił akces do Obozu Zjednoczenia Narodowego. Dnia 24 kwietnia 1937 r. ks. prałat Grim zawiesił działalność tej organizacji religijnej. Związek Śląskich Katolików został podporządkowany Obozowi Zjednoczenia Narodowego w województwie śląskim. W tej sanacyjnej partii ks. E. Grim piastował funkcję wiceprezesa okręgu śląskiego Obozu Zjednoczenia Narodowego²⁴. Jednak w 1939 r. upomniano

²³ E. Długajczyk, *Sanacja śląska 1926–1939. Zarys dziejów politycznych*, Katowice 1983, s. 89, 91, 135, 145, 148, 150, 158–160, 169, 175, 180, 182, 255, 266, 267, 269, 271, 296, 298, 329, 330.

²⁴ Przewodniczącym był Alojzy Pawelec. Vide: Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Obóz Zjednoczenia Narodowego, sygn. 36, k. 6, Prezydium okręgów

się o ponowne reaktywowanie Związku Śląskich Katolików. Obóz Zjednoczenia Narodowego jako organizacja bezwyznaniowa nie odpowiadała członkom Związku Śląskich Katolików. W myśl statutu organicznego Śląska Rada Wojewódzka była naczelnym organem administracyjnym oraz kolegialnym organem współdziałającym z wojewodą śląskim w wykonywaniu zadań administracji ogólnej. Członkowie Śląskiej Rady Wojewódzkiej wybierani byli corocznie przez parlamentarzystów autonomicznego Sejmu Śląskiego. Rada ta pracowała pod kierunkiem przewodniczącego, którym był wojewoda śląski Michał Grażyński. Z lektury sprawozdań stenograficznych wynika, że ks. Emanuel Grim piastował godność członka Śląskiej Rady Wojewódzkiej od dnia 14 stycznia 1932 r. do wybuchu drugiej wojny światowej we wrześniu 1939 r.²⁵ Śląska Rada Wojewódzka przy udziale duchownego z Istebnej zmierzała do ujednoczenia przepisów prawnych w województwie śląskim i jednocześnie niwelowała różnice z państwem polskim, dążąc do unifikacji. Poczynania tego organu świadczyły, że w autonomicznym województwie pamiętano wciąż o tym, że zawsze Śląsk Cieszyński i Górny Śląsk stanowiły nieodłączną część państwa polskiego. Warto zaznaczyć, że przy udziale ks. prałata Grima w latach trzydziestych na teren autonomicznego organizmu rozciągnięto w ten sposób ogólnopolskie regulacje z zakresu górnictwa, handlu, hutnictwa, przemysłu, a nawet prawa pracy i rolnictwa. Będąc członkiem Śląskiej Rady Wojewódzkiej ks. E. Grim często wykorzystywał swoje znajomości pomagając innym. Miał bardzo wielu znajomych na kierowniczych stanowiskach na Górnym Śląsku. W Istebnej wówczas powstało sanatorium przeciwgruźlicze, które dało pracę wielu parafianom ks. Grima, umożliwiając tym samym poprawę ich bytu materialnego. Ks. Grim przyczynił się do budowy nowej drogi, szosy asfaltowej, łączącej trzy beskidzkie wioski Istebną, Jaworzynkę i Koniaków z pobliską Wisłą i resztą Śląska. Droga ta stanowiła ważne połączenie, gdyż po podziale Śląska Cieszyńskiego mieszkańcy wspo-

Zjednoczenia Narodowego.

²⁵ Sprawozdanie stenograficzne z 14 posiedzenia III Sejmu Śląskiego z dnia 14 stycznia 1932 r., szpalta 3.

mnianych wiosek utracili dotychczasowe naturalne połączenie biegnące przez Jabłonków do Cieszyna²⁶. Połączenie autobusowe z Cieszynem Istebna uzyskała w 1930 r.²⁷ Dzięki zabiegom ks. Grima wybudowano pod koniec lat trzydziestych w Istebnej szkołę podstawową. Wybuch drugiej wojny światowej przerwał działalność polityczną ks. Emanuela Grima. Warto nadmienić, że był on członkiem Polskiego Związku Zachodniego, Związku Powstańców Śląskich, Związku Górali Śląskich, Macierzy Szkolnej oraz Związku Spółek Rolniczych. Za działalność polityczną ks. prałat Grim został wyróżniony w okresie międzywojennym następującymi odznaczeniami: Złotym Krzyżem Zasługi, Orderem Polonia Restituta, Gwiazdą Śląską i Krzyżem Śląskim.

Twórczość naukowo-literacka

Twórczość ks. Emanuela Grima to przede wszystkim utwory liryczne, choć autor uprawiał także epikę i dramat. W liryce dominowała tematyka regionalna Śląska Cieszyńskiego, umiłowanie krajobrazu, miłość do ojczyzny. Przeznaczona dla mieszkańców regionu dla pokrzepienia serc, ratowania polskich dusz, miała na celu utrzymać czystość języka ojczystego, ochronić tradycje i ginące zwyczaje oraz wywołać chęć i zapał do pracy w służbie narodowej. Mistrzami w tej pracy byli dla ks. Grima Paweł Stalmach, który stał się duchem opiekuńczym oraz Adam Mickiewicz i Juliusz Słowacki²⁸. Przygoda z pisarstwem zaczyna się w 1905 r. W tym roku powstał wiersz Do Mickiewicza napisany na 50-lecie śmierci wieszczka²⁹. W 1907 r. ks. Grim zadebiutował w Zaraniu Śląskim wierszem Śląscy Rycerze Od 1908 r. publikował w Gwiazdce Cieszyńskiej, zaś cały dorobek poetycki możemy znaleźć w wydanych tomikach:

A. *Znad brzegów Olzy z 1913 r.*;

B. *Znad źródeł Olzy dwa tomy z 1935 r.*;

²⁶ J. Rucki, *Bez paszportu i wiz. Wspomnienia z lat 1937–1940*, Katowice 1990, s. 40.

²⁷ K. Nowak, op. cit., s.112.

²⁸ A. Jesionowski, *Śladami Pawła Stalmacha*, „Zaranie Śląskie” 1934, z. 3, s. 126.

²⁹ M. Kocych-Imielska, *Piewca ziemi śląskiej*, „Głos Ziemi Cieszyńskiej”, nr 40 z 7 X 1960 r., s. 4.

C. *Utwory z czasów wojny w rękopisie*³⁰;

D. *Baśnie z Podbeskidzia Śląskiego z 1928 r. stanowiły osobno wydany tomik napisany w formie wierszowanej*³¹.

Ks. Emanuel Grim często pisał pod różnymi pseudonimami: Ema G., Promienisty oraz Ślązak. Rok 1907 stanowił ważną datę dla młodego poety, ponieważ pojawiły się pierwsze jego wiersze *Śląscy rycerze*, *Z daleka od Śląska* oraz *Widzenie* należący do bardzo osobistych. Ten ostatni napisany w początkowej fazie pisarskiej pełnił rolę przewodnika odpowiedzialnego za wybór stylu pisarskiego i być może za wybór drogi życiowej. Współpraca ks. Grima z *Zaraniem Śląskim* zaowocowała wieloma wierszami. Początkowe jego publikacje spotkały się również z krytyką. Zarzucano autorowi, że można znaleźć gdzieś usterki w budowie, niedojrzałość wierszy, lecz redakcja *Zarania Śląskiego* stanęła w obronie młodego poety, twierdząc że wiersze te są wyrazem uczuć patriotycznych i choćby dlatego są warte publikowania³². Pierwsze skrzypce, w obronie publikacji ks. Emanuela Grima trzymał jego bliski współpracownik i przyjaciel dr Ernest Farnik, założyciel i wydawca *Zarania Śląskiego*, kwartalnika literacko-folklorystycznego ziemi cieszyńskiej. Wydawnictwo to w latach 1907–1912 było warsztatem pracy naukowej nad cieszyńską kulturą ludową. W 1912 r. pismo zostało zawieszona, wznowione dopiero w 1929 r. W pierwszym okresie istnienia kwartalnika (lata 1907–1912) krytykowany Emanuel Grim publikował powieści, opowiadania i wiersze³³. Uczestniczył również w pracach redakcyjnych jako młody kleryk przygotowywał wydanie pierwszego zeszytu. W 1913 r. wyszedł tomik poezji ks. Grima *Znad brzegów Olzy* poświęcony Pawłowi Stalmachowi. Znajdowały się w nim dotychczasowe wiersze publikowane na łamach *Zarania Śląskiego* jak i całkiem nowe, np. *Do*

³⁰ M. Kiereś, *200 lat parafii pod wezwaniem Dobrego Pasterza w Istebnej*, „*Studia i materiały do dziejów i kultury Beskidu Śląskiego*” 1994, z. 1, s. 45.

³¹ *Kim był Emanuel Grim*, „*Głos Ziemi Cieszyńskiej*”, nr 17 z 23 IV 1974 r., s. 4.

³² E. Niebrój, „*Zaranie Śląskie*” *wobec krytyki*, „*Zaranie Śląskie*” 1908, z. 3, s. 154.

³³ W. Milerski, *Wiekowe tradycje kultury ludowej na Zaolziu*, [w:] *Nasza Ojcowizna. Jednodniówka na trzydziestolecie sekcji folklorystycznej zarządu głównego Polskiego Związku Kulturalno-Oświatowego*, Czeski Cieszyn 1995, s. 7–8.

ziemi śląskiej³⁴ i pieśń Gronie nasze gronie³⁵. Stała się nieśmiertelna jako hymn górali beskidzkich. Została również hymnem Święta Gór, które w okresie międzywojennym zorganizowano w Wiśle. Obecnie jego kontynuacją jest Tydzień Kultury Beskidzkiej. Należy wspomnieć o poemacie Ondraszek, który został najpierw ogłoszony na łamach Zarania Śląskiego, by później pojawić się we wspomnianym zbiorze Znad brzegów Olzy. Jest to niewątpliwie jedno z najlepszych dzieł ks. Grima oparte na ustnych przekazach górali oraz materiałach, które zebrał Robert Zanibal, a ogłosił w Gwiazdce Cieszyńskiej w 1872 r. Wpływ Pana Tadeusza Adama Mickiewicza odnajduje się w formie i treści. Poemat rozpoczyna się inwokacją, składa się z ośmiu pieśni poprzedzonych ustępem zawierającym streszczenie pieśni i morał. Przedstawione tu zostało całe życie zbójce Ondraszka, lata nauki, zbójce bytowanie zakończone śmiercią³⁶. Baśnie z Podbeskidzia Śląskiego zebrane i opracowane przez ks. E. Grima stanowią zbiór podań i legend górali beskidzkich. Wydane w celu uchronienia od zapomnienia miały zwrócić uwagę czytelnika na ginące zwyczaje góralskiego Podbeskidzia. Baśnie były opowiadane przez \ starego baczę Jana, który przy nalepie czyli miejscu obok pieca w góralskiej chacie, opowiadał o tajemniczych miejscach i czarach. Język baśni był literacki, wiersze płynne o dużej różnorodności rytmu. Autor starał się wyraźnie uwypuklić piękno życia góralskiego, prawego zgodnego i szlachetnego. Ubolewał nad ginącą kulturą góralską, nad zatarciem dawnych obyczajów i zwyczajów. Okres pierwszej wojny światowej i okresu międzywojennego to czas bardzo płodny dla ks. Grima. Wiersz *Do śląskich bojowników* powstał prawdopodobnie w atmosferze powstań śląskich. Może świadczyć o tym choćby znamienity tytuł. Grim podkreślił również w swoich wierszach powrót Polski do Macierzy. Przykładem jest wiersz *Polsko*³⁷. Odzyskanie niepodległości, powrót Śląska to czas wielkiej radości, ale i równocześnie czas rozczarowania. Nie w takich granicach Polskę

³⁴ E. Grim, *Z nad brzegów Olzy*, Cieszyn 1913, s. 47–48.

³⁵ Ibidem, s. 72–73.

³⁶ A. Jesionowski, op. cit., s. 128–129.

³⁷ E. Grim, *Znad źródeł Olzy*, t. I, Cieszyn 1935, s. 110–111.

widział ks. Grim, nie taki widział Śląsk. Szczególny ból przejmując poetę myśl o rozdarcu obu Śląsków³⁸. Najbardziej jest to widoczne w wierszu z drugiego tomiku *A kiedy będą zaślubiny*³⁹. W wyniku wybuchu drugiej wojny światowej w 1939 r. ks. Grim opuścił Istebną udając się na Podhale. Pisał wiele, być może poezja była ucieczką od szarej rzeczywistości. Utwory z lat 1946–1950 nawiązywały do aktualnych wydarzeń politycznych. Ks. Grim w swych wierszach wypowiadał radość z odzyskania wolności i niepodległości, ale jednocześnie przerażało go odchodzenie społeczeństwa powojennego od Boga.

Pisma literackie

Twórczość ks. E. Grima to nie tylko poezja. Autor z równym powodzeniem uprawiał inne rodzaje literackie, dramat i prozę. Bogata twórczość dramatyczna obejmuje:

Jasełka Śląskie z 1919 r.;

Dwa orły śląskie z 1924 r.;

Kwiat paproci z 1926 r.;

*Wesele Śląskie z 1928 r.*⁴⁰;

Wanda z 1932 r.;

*Dla Ciebie Polsko, czyli obrona Karwiny z 1934 r.*⁴¹

Jasełka Śląskie pojawiają się w 1919 r. Pisane były z myślą o wystawieniu na scenie. Utwór składa się z pięciu osłon. Odsłony 1–3 i 5 oparte są ściśle na tradycji biblijnej, zaś odsłona czwarta to motywy regionalne. Sceny pisane są wierszem dźwięcznym, płynnym i rytmicznym. Ich treść jest bardzo prosta, zrozumiała. Odsłona pierwsza przedstawia okrucieństwa Heroda. Odpowiedni nastrój buduje napięcie w oczekiwaniu niezwykłych wydarzeń. W osło-

³⁸ A. Jesionowski, op. cit., s. 127.

³⁹ E. Grim, *Znad źródeł Olzy*, t. II, Cieszyn 1935, s. 191–192.

⁴⁰ Z. Hierowski, *Życie literackie na Śląsku w latach 1922–1939*, Katowice 1969, s. 37.

⁴¹ J. Moskal, S. Wilczek, *Album pisarzy śląskich*, Chorzów 1972, s. 94.

nie drugiej pojawiają się pasterze, którzy łączą odległą od nas krainę ze światem śląskim. Pasterze występują tutaj w roli górali beskidzkich najbliższych Grimowi⁴². Najistotniejszą ze scen jasełek jest scena czwarta oparta na motywach regionalnych. U źróbka dzieciątka pojawiają się przedstawiciele całego Śląska Cieszyńskiego i Górnego Śląska. Pojawiają się górale, górnicy, wieśniacy. Głównym motywem całej odsłony jest prośba o złagodzenie nędzy, o powrót utraconych ziem, o zgodę na Śląsku. Szczególny żal wyraża ks. Grim z powodu utraconych ziem. Jest to nieustannie przypominane, że Polska nie wyrzeknie się nigdy Śląska Opolskiego i ziem zabranych przez Czechów. W scenie piątej kończącej sztukę głównym zadaniem, jakie postawił przed sobą autor, jest próba pokazania tragizmu postaci Heroda. Śmiertelny lęk i rozpacz króla ukazane są bardzo plastycznie. Wstrząsają widzem po to, aby mu uświadomić, jakie konsekwencje płyną z popełnionych zbrodni. I oto anioł śmierci zwraca uwagę nie tylko na zbrodnie Heroda, ale te okrutne zbrodnie króla łączy ze zbrodnią przeciwko ojczyźnie⁴³.

Dwa orły śląskie to utwór poświęcony Pawłowi Stalmachowi i Karolowi Miarce. Napisany jest w formie dramatycznej i ukazuje najważniejsze momenty życia dwóch wybitnych działaczy śląskich. Choć istebniański proboszcz włożył w utwór wiele serca i miłości nie jest on zaliczany do najlepszych w jego dorobku. Brak mu dynamizmu, dialogi są ciężkie, rozwlekłe, akcja powolna, postacie nie ugruntowane psychologicznie, a w miejsce dramatycznych sytuacji wkracza publicystyka⁴⁴. Głównym bohaterem utworu jest Karol Miarka. Zostają ukazane tutaj smutne koleje jego życia, jego cudowne przebudzenie do walki o polskość, życie pełne cierpienia, znoszące bohatersko niedostatek i nędzę. Jest też to nieustanne przypominanie o odcięciu Śląska od Polski, o prześladowaniach i cierpieniach Polaków na Opolszczyźnie i w okręgu karwińskim. W końcowej fazie sztuki pojawiają się postacie Gór-

⁴² A. Jesionowski, op. cit., s. 129.

⁴³ Ibidem, s. 129–130.

⁴⁴ A. Jesionowski, *Współczesna twórczość literacka Śląska*, „Zaranie Śląskie” 1939, z. 2–3–4, s. 99.

noślązaka i cieszyńskiego. Postacie spotykają się przy słupie granicznym, obalając go wspólnym wysiłkiem. Polska zostaje złączona ze Śląskiem, duchy Miarki i Stalmacha wyrażają swoją radość, że posiew ich przyniósł obfity plon oraz zapewniają w imieniu Polaków zakordonowych, że chwila połączenia z Polską jest bliska⁴⁵.

Sztuka *Kwiat paproci* skierowana jest do młodzieży polskiej pod zaborem. Głównymi bohaterami sztuki *Kwiat paproci* są dzieci. W pierwszej fazie sztuki akcja toczy się na pastwisku, gdzie dzieci przy pasieniu owiec, przy zabawie i opowiadaniach wesoło spędzają swój czas. Na pierwszy plan wysuwa się chłopiec o imieniu Janek, poważny z książką w ręku, opowiada młodym pasterzom baśń o *Kwiecie paproci*. Młodzi bohaterowie postanawiają w noc świętojańską szukać cudownego kwiatu⁴⁶. Okazuje się, że tym poszukiwanym kwiatem paproci jest poszukiwanie miłości do ojczyzny. Sentencję tę tłumaczą w sztuce ziemia śląska, księżna Jadwiga i Henryk Pobożny⁴⁷. *Kwiat paproci* to utwór o ogromnym ładunku patriotyzmu. Poeta ciągle podkreśla w sztuce myśl jedną najświętszą, najdroższą, pamięć o Śląsku niewyzwolonym. Jest to konieczność ciągłego uświadamiania na rzecz podjęcia pracy, która umożliwiłaby powrót jednego wielkiego nierozzerwanego Śląska związanego z Polską⁴⁸. Z pozostałych dramatów: *Wesele Śląskie*, *Wanda*, *Dla Ciebie Polsko*, *czyli obrona Karwiny*, wyróżnić należy dwa ostatnie.

Wanda została wydana w 1932 r. w Poznaniu przez pochodzącego z Bogumina słynnego typografa polskiego Jana Kuglina. Sztuka nawiązuje do legendy o Wandzie. Akcja sztuki została przeniesiona na Śląsk do Skoczowa, gdzie według ks. Grima księżniczka krakowska skoczyła do rzeki Wisły⁴⁹. W dramacie tym, podobnie jak w innych, pojawiają się popularne motywy regionalne, zwyczaje góralskie, śpiewki ludu podbeskidzkiego oraz motywy historycz-

⁴⁵ Idem, *Śladami...*, s. 135.

⁴⁶ Ibidem, s. 131.

⁴⁷ Z. Hierowski, op. cit., s. 109.

⁴⁸ A. Jesionowski, *Śladami...*, s. 131.

⁴⁹ Z. Hierowski, op. cit., s. 109.

ne związane z działalnością Pawła Stalmacha⁵⁰. Sztuka składa się z siedmiu odsłon, pięć odnosi się do tragedii Wandy w sposób bezpośredni, a dwie ostatnie stanowią syntezę przeszłości Śląska. Przedstawiona zostaje przeszłość Śląska Cieszyńskiego, jak i teraźniejszość całego Śląska. Akcje rozpoczynają sobótki pogańskie, od razu wprowadzają czytelnika w sam konflikt. Główna bohaterka Wanda zamierza odrzucić starania Rytygiera i poślubić księcia Wielkopolski Polana. Ks. Grim odstępuje tutaj od ogólnej legendy i skupia uwagę na osobistej tragedii Wandy. Postać Rytygiera ukazana została w pryzmacie odrażającym. Bohater wyposażony zostaje w odpychające cechy niemieckie: pycha, tchórzostwo i zarozumiałość. Nieszczęsny los Wandy zakończony zostaje śmiercią. Dwie ostatnie sceny mają luźny związek z tragedią Wandy. Ks. Grim ukazał tutaj uwielbioną przez siebie postać Pawła Stalmacha. Wśród studenckich sobótek organizowanych przez P. Stalmacha nad brzegiem Wisły niedaleko Skoczowa (gdzie według śląskiej legendy Wanda skoczyła do rzeki) duch Wandy powołuje Stalmacha do pełnienia misji narodowej⁵¹. Utwór ten w porównaniu z poprzednimi omawianymi utworami posiada mniejszą wartość artystyczną. Forma słabsza, miejscami nie do przyjęcia, ale treść i dojrzałość myśli w utworze przewyższa poprzednie. Jest to sztuka godna uwagi w dorobku literackim nie tylko Śląska, ale i Polski⁵².

Dla Ciebie Polsko, czyli obrona Karwiny to kolejny utwór poświęcony wydarzeniom 1919 r. na Śląsku Cieszyńskim, konfliktowi polsko-czechosłowackiemu. Przede wszystkim najistotniejszy jest tutaj problem Śląska Cieszyńskiego, utraconych ziem Zaolzia zamieszkałego przez Polaków, rodzinnej Karwiny. Sztuka ta powstaje w połowie lat trzydziestych. Jest to okres pogarszających się stosunków polsko-czeskich. Można powiedzieć, że trwał już proces, którego zakończenie przyszło w październiku 1938 r., a ks. Grim odegrał w nim cząstkową rolę⁵³. Twórczość literacko-naukowa ks.

⁵⁰ A. Jesionowski, *Współczesna...*, s. 100.

⁵¹ Idem, *Śladami...*, s. 132–133.

⁵² Ibidem, s. 134.

⁵³ Z. Hierowski, op. cit., s. 109–110.

prałata Emanuela Grima stanowi bardzo bogaty dorobek literacki. Autor, poeta, pisarz współpracował z następującymi czasopismami: *Zaranie Śląskie*, *Gwiazdka Cieszyńska*, *Roczniki Towarzystwa Przyjaciół Nauk na Śląsku*, *Śląska Brygada* i *Głos Niedzielny*. Za działalność literacką został odznaczony Srebrnym Wawrzynem Polskiej Akademii Literatury⁵⁴. Był osobistością znaną w świecie artystycznym i odwiedzali go: Zygmunt Wasilewski, Jan Sztaudynger, Feliks Nowowiejski, Julian Fałat oraz Jan Kuglin. Z śląskiego środowiska literackiego ks. Grim utrzymywał bardzo bliskie kontakty z Zofią Kossak-Szczucką, Ludwikiem Brożkiem, Alfredem Jesionowskim i Gustawem Morcinkiem. Literatura ks. prałata Grima ma ogromne znaczenie dla mieszkańców Śląska. Jest prawdziwym skarbem twórczości regionalnej, wpisanej na trwałe w literaturze śląskiej. Czytelnik śledzący tą twórczość znajdzie w niej wiele ciekawych opisów i poruszanych problemów.

W czasach okupacji hitlerowskiej i pierwsze lata po drugiej wojnie światowej

Okres drugiej wojny światowej ks. prałat Emanuel Grim spędził na Podhalu, gdzie starał się w miarę możliwości uczestniczyć w życiu społecznym okupowanego kraju przez Niemców. Pomagał prześladowanym przez gestapo, wydawał fałszywe akty urodzenia, niósł pomoc dezertantom. W tym czasie wiele pisał. Poezja stała się wówczas dla niego prawdziwym lekarstwem uspokajającym. Być może ona pomogła mu przetrwać trudny czas. Z pobytu tego niewiele pozostało informacji, zachowały się tylko nieliczne źródła opisujące losy księdza prałata Grima. Przed wybuchem wojny ks. Grim został poinformowany przez władze wojskowe, że znalazł się na liście dywersantów szczególnie niebezpiecznych dla państwa niemieckiego i w przypadku wybuchu działań zbrojnych powinien opuścić parafię w Istebnej⁵⁵. Udał się na Podhale, pozostawiając w parafii ks. prefekta. Ks. prałat Emanuel Grim przebywał przez dłuższy czas w Chochołowie i w Krakowie oraz u znajomych w Bieżanowie. W 1942 r. przebywał w Miętusowie

⁵⁴ M. Kocyh-Imielska, „Jegomość”..., s. 98.

⁵⁵ Archiwum Archidiecezjalne w Katowicach, Akta Personalne. Emanuel Grim.

koło Nowego Targu, gdzie działał w konspiracji. Ostatnie trzy lata drugiej wojny światowej spędził w Cichym koło Zakopanego. W dniu 30 maja 1945 r. ks. prałat Grim powrócił do swej ukochanej Istebnej, obejmując obowiązki duszpasterskie w parafii. Zaczął żywo uczestniczyć w życiu politycznym kraju, występując w roli mediatora między władzą a Kościołem. Jako „ksiądz patriota” należał do nielicznych wybranych przez władze ludowe i był ofiarą manipulacji komunistów⁵⁶. Dnia 10 września 1949 r. ks. prałat Emanuel Grim na łamach Trybuny Robotniczej w Katowicach we własnym artykule Każdy obywatel ma dostęp do sakramentów św. wyraził swoją opinię na temat obecnej sytuacji w państwie polskim. Wyrażał opinię, że religia nie była w Polsce prześladowana. Uważał, że parafianie w Istebnej i w okolicy wszędzie uczą się religii, a duchowni cieszyli się poparciem i wierni chodzili do kościoła na nabożeństwa⁵⁷. Pisał, że każdy katolik swobodnie mógł korzystać z sakramentów świętych. Opowiadał się za pełnym uregulowaniem stosunków pomiędzy ludowym państwem a Kościołem. W dniach 1–2 września 1949 r. odbył się w Warszawie zjazd połączeniowy czterech organizacji: Związku Bojowników z Faszyzmem i Najazdem Hitlerowskim o Wolność i Demokrację, Związku byłych Więźniów Politycznych, Związku Dąbrowszczaków i Związku Weteranów Walk Rewolucyjnych 1905 r. W wyniku zjazdu połączeniowego powstał Związek Bojowników o Wolność i Demokrację (ZBoWiD)⁵⁸. Powołano równocześnie komisję księży przy ZBoWiD – zespół księży całkowicie podporządkowany Polsce Ludowej mający za zadanie opiekę nad księżmi, którzy utracili zdrowie w walce z okupantem i obecnie potrzebują pomocy⁵⁹. Na tym kongresie obecny był ks. prałat Grim, który z grupą czterdziestu kapłanów powołał grupę księży patriotów. Pogarszający się stan zdrowia ks. Grima uniemożliwił mu dalszą aktywność poli-

⁵⁶ Szerzej na ten temat vide: J. Żurek, *Ruch „księży patriotów” w województwie katowickim w latach 1949–1956*, Warszawa-Katowice 2009, s. 23, 24, 53, 81, 82, 84, 88, 106, 107, 130, 136, 182, 188, 190, 191, 288.

⁵⁷ „Trybuna Robotnicza”, nr 243 z 10 IX 1949 r., s. 1.

⁵⁸ W. Góra, *Polska Rzeczpospolita Ludowa 1944–1974*, Warszawa 1974, s. 296.

⁵⁹ P. Kądziała, *Kościół a państwo w Polsce 1945–1965*, Wrocław 1990, s. 37.

tyczną. Oskarżano go o to, że często gościł pracowników Urzędu Bezpieczeństwa w parafii istebniańskiej i przychylnie odnosił się do nich. W dniu 18 października 1950 r. ks. prałat Emanuel Grim zmarł w szpitalu w Cieszynie i został pochowany na cmentarzu w Istebnej w wieku 67 lat. Niewątpliwie postać ks. prałata Grima wzbudza wiele kontrowersji poprzez jego działalność. Niewątpliwie zapisał się pozytywnie jako długoletni proboszcz w Istebnej oraz polityk sanacyjny działający na Górnym Śląsku w dwudziestolecie międzywojennym. Ten zasłużony kapłan był dla mieszkańców Istebnej, Jaworzynki i Koniakowa wzorem do naśladowania. Ks. prałat Grim uświadamiał góralom, że powinni chronić swoją kulturę i tradycje. Na uwagę zasługuje także jego twórczość naukowo-literacka. Negatywnym okresem życia ks. prałata Grima był okres po drugiej wojnie światowej, kiedy zaangażował się po stronie władzy ludowej i zgłosił akces do Księży patriotów.

Szkic do portretu księdza Emanuela Grima

(Streszczenie)

Ksiądz Emanuel Grim żył w latach 1883–1950. Był księdzem katolickim, poetą, działaczem narodowym, społeczno-politycznym. Pochodził z górniczej rodziny z Karwiny z Zaolzia. W 1904 r. ukończył gimnazjum polskie w Cieszynie, gdzie uzyskał maturę. Później studiował teologię w Widnawie i we Wrocławiu. Następnie pracował jako ksiądz katolicki w parafiach na Śląsku Cieszyńskim. Od 1917 r. do 1950 r. był proboszczem w Istebnej z niewielką przerwą w okresie okupacji hitlerowskiej, ponieważ ukrywał się w Krakowie i na Podhalu. Był aktywnym członkiem Związku Śląskich Katolików. Związał się z obozem sanacyjnym na polskim Śląsku. W latach 1932–1939 wchodził w skład Śląskiej Rady Wojewódzkiej, będąc jej członkiem. Należał ponadto do Narodowo Chrześcijańskiego Zjednoczenia Pracy, Związku Powstańców Śląskich, Związku Obrony Kresów Zachodnich i Związku Górali Śląskich. Po drugiej wojnie światowej należał do grupy Księży patriotów. Działalność literacka ks. Grima dotyczyła poezji, sztuk scenicznych i baśni beskidzkich. Odznaczony był Złotym Krzyżem Zasługi, Orderem Polonia Restituta, Gwiazdą i Krzyżem na Śląskiej Wstędze Zasługi, Śląskim Krzyżem Powstańczym oraz Wawrzynem Polskiej Akademii Literatury.

Portrait of priest Emanuel Grim

(Summary)

Emanuel Grim lived from 1883 to 1950. He was a Catholic priest, poet, national and socio-political activist. He was born in Karviná, Zaolzie, in a mining family. In 1904 he graduated from Polish gymnasium (middle school) in Cieszyn, where he passed the Matura exam. He studied theology in Widnawa and Wrocław. Later on he was working as a Catholic priest in many Catholic parishes in the region of Cieszyn Silesia. From 1917 to 1950, excluding a short break during the Nazi occupation, he was a parish priest in Istebna. When he could not stay in Istebna, he was hiding in Cracow and Podhale. He was an active member of Silesian Catholics Association. He got involved into Sanation camp in Polish Silesia. From 1932 to 1939 he was a member of the Silesian Voivodeship Council. He also belonged to National-Christian Union of Labour, Union of Silesian Insurgents, Union for the Defence of the Western Marches and Association of Silesian Highlanders. After the Second World War he was a member of Patriot Priests Group. His literary activity was mainly concentrated on poetry, plays and fairy tales connected with the region of Silesian Beskids. He was awarded with Gold Cross of Merit, Order of Polonia Restituta, Star and Cross on Silesian Ribbon of Merit, Cross for Silesian Uprisings and Laurel of Polish Academy of Literature.

Bibliografia

Źródła archiwalne

Archiwum Akt Nowych w Warszawie

Obóz Zjednoczenia Narodowego

Archiwum Archidiecezjalne w Katowicach

Akta Personalne. Emanuel Grim

Archiwum Państwowe w Cieszynie

Akta Gminy Istebna (1919–1926)

Dzienniki urzędowe

„Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej” 1920.

Prasa

„Głos Ziemi Cieszyńskiej” 1960, 1974, 1983.

„Śląska Brygada” 1935.

„Trybuna Robotnicza” 1949.

Literatura

Długajczyk E., *Sanacja śląska 1926–1939. Zarys dziejów politycznych*, Katowice 1983.

Golec J., Bojda S., *Słownik biograficzny Ziemi Cieszyńskiej*, t. I, Cieszyn 1993.

Góra W., *Polska Rzeczpospolita Ludowa 1944–1974*, Warszawa 1974.

Grim E., *Rzut oka na pięćdziesięciolecie polsko-katolickiej organizacji politycznej ziemi cieszyńskiej Związku Śląskich Katolików*, Cieszyn 1934.

Grim E., *Z nad brzegów Olzy*, Cieszyn 1913.

Grim E., *Znad źródeł Olzy*, t. I, Cieszyn 1935.

Grim E., *Znad źródeł Olzy*, t. I–II, Cieszyn 1935.

Hierowski Z., *Życie literackie na Śląsku w latach 1922–1939*, Katowice 1969.

Jesionowski A., *Śladami Pawła Stalmacha*, „Zaranie Śląskie” 1934, z. 3.

Jesionowski A., *Współczesna twórczość literacka Śląska*, „Zaranie Śląskie” 1939, z. 2-3-4.

Kądziała P., *Kościół a państwo w Polsce 1945–1965*, Wrocław 1990.

Kiereś M., *200 lat parafii pod wezwaniem Dobrego Pasterza w Istebnej*, „Studia i materiały do dziejów i kultury Beskidu Śląskiego” 1994, z. 1.

Kocych-Imielska M., „Jegomość” z Istebnej, „Kalendarz Beskidzki” 1983.

Marcoń W., *Autonomia śląska 1922–1939 (wybrane zagadnienia)*, Toruń 2009.

Milerski W., *Wiekowe tradycje kultury ludowej na Zaolziu*, [w:] *Nasza Ojcowizna. Jednodniówka na trzydziestolecie sekcji folklorystycznej zarządu głównego Polskiego Związku Kulturalno-Oświatowego*, Czeski Cieszyn 1995.

Moskal J., Wilczek S., *Album pisarzy śląskich*, Chorzów 1972.

Niebrój E., „Zaranie Śląskie” wobec krytyki, „Zaranie Śląskie” 1908, z. 3.

Nowak K., *Dzieje Śląska Cieszyńskiego po 1918 roku*, [w:] *Śląsk Cieszyński. Zarys dziejów*, Cieszyn 1998.

Popiołek F., *Studia z dziejów Śląska Cieszyńskiego*, Katowice 1958.

Przewłocki J., *Plebiscyt i powstania śląskie*, Katowice 1986.

Rucki J., *Bez paszportu i wiz. Wspomnienia z lat 1937–1940*, Katowice 1990.

Słownik biograficzny katolickiego duchowieństwa śląskiego XIX i XX wieku, red. M. Pater, Katowice 1996.

Sprawozdanie stenograficzne z 14 posiedzenia III Sejmu Śląskiego z dnia 14 stycznia 1932 r.

Żurek J., *Ruch „księży patriotów” w województwie katowickim w latach 1949–1956*, Warszawa-Katowice 2009.